

Załącznik 5a

do raportu z badań:

„Dezaktywizacja osób w wieku okołoemerytalnym”

**Wstępne studium determinant dezaktywizacji
zawodowej kobiet i mężczyzn
cz. I**

Wstępne studium determinant dezaktywizacji zawodowej kobiet i mężczyzn

I. Dezaktywizacja zawodowa w świetle danych BAEL

Wstęp

Przedmiotem analizy w niniejszej części opracowania jest studium determinant dezaktywizacji zawodowej kobiet i mężczyzn w wieku okołoemerytalnym. Celem tego badania jest określenie czynników sprzyjających dezaktywizacji zawodowej. Studium to zostało wykonane w oparciu o dane panelowe utworzone z danych BAEL dla okresu 2004-2005.

1. Metodologia badania

W badaniu wykorzystano dane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Fale dla czterech kwartałów z 2004 r. połączono z falami z roku 2005 w roczne panele. Taka konstrukcja bazy danych umożliwia śledzenie przepływów poszczególnych osób pomiędzy stanami na rynku pracy, kontrolując indywidualne i agregatowe cechy tych osób. Utworzona w ten sposób baza danych liczy wyjściowo 78015 obserwacji. Z tej liczby, 16721 obserwacji dotyczy kobiet w wieku 50–65 lat oraz mężczyzn w wieku 55–70 lat, a więc grupy będącej przedmiotem zainteresowania niniejszego badania. Do grupy tej w całej dalszej części opracowania odnosić się będziemy jako do osób w wieku okołoemerytalnym.

Zjawisko dezaktywizacji zawodowej osób w wieku okołoemerytalnym badano przy wykorzystaniu najpierw narzędzi statystyki opisowej (w ujęciu statycznym – na danych przekrojowych oraz w ujęciu dynamicznym – na danych panelowych), następnie zaś przeprowadzono badanie ekonometryczne determinant dezaktywizacji.

Zmienna zależna (w czterech analizowanych modelach) przyjmuje dwie wartości, a jednocześnie nie ma charakteru porządkowego, dlatego właściwym rozwiązaniem ekonometrycznym jest oszacowanie modelu probitowego lub logitowego. Przy założeniu, że błędy losowe mają rozkład normalny, analiza ekonometryczna powinna być przeprowadzona przy pomocy modelu probitowego.

Analizując taki model, powinniśmy sobie zdawać sprawę, że obserwowany przez nas przepływ na rynku pracy jest w istocie realizacją pewnego procesu, który nie jest w sposób bezpośredni obserwowalny. Konieczne jest zatem przyjęcie założenia, że wartości 1 lub 0, które przyjmują zmienne bezpośrednio obserwowane (czyli zaistniałe przepływy), są w rzeczywistości wynikiem realizacji pewnej zmiennej nieobserwowalnej y^* (*latent variable*), która może przyjmować dowolne wartości z przedziału liczb rzeczywistych. To w rzeczywistości ta zmienna implikuje obserwowany przez nas wynik, który jest tożsamy z tym, że zmienna $flow_i$ przyjmuje wartość 1 lub 0 (zwane potocznie sukcesem lub porażką). Zależność pomiędzy nimi można przedstawić w następującej postaci:

$$flow_i = \begin{cases} 1 & \Leftrightarrow y^* > \bar{y} \\ 0 & \Leftrightarrow y^* \leq \bar{y} \end{cases}$$

dla pewnej wartości progowej \bar{y} . Zakładamy ponadto, że zmienna nieobserwowalna y^* , powiązana jest liniowo z wektorem zmiennych wyjaśniających, X :

$$y_i^* = X_i' \beta + \varepsilon_i.$$

Postać funkcji prawdopodobieństwa w tym modelu zależy od postulowanego rozkładu składnika losowego. Przy założeniu, że ma on rozkład normalny, otrzymuje się model probitowy o następującej funkcji prawdopodobieństwa sukcesu, tzn. tego, że zmienna obserwowalna, $flow_i$, przyjmie wartość 1:

$$P(flow_i = 1 | X) = \int_{-\infty}^{X' \beta} \phi(t) dt = \Phi(X' \beta),$$

gdzie $\Phi(\square)$ oznacza dystrybuantę standaryzowanego rozkładu normalnego (Greene 2003). Model szacowany jest metodą największej wiarogodności. Ponieważ parametry szacowanych modeli nie mają bezpośrednio intuicyjnej interpretacji, w tabelach z wynikami regresji podano efekty krańcowe (*marginal effects*). Ze względu na fakt, że w badanej próbie mężczyźni i kobiety znajdują się w różnych przedziałach wiekowych, regresje przeprowadzono oddzielnie dla każdej z płci.

2. Statystyka opisowa

2.1. Ujęcie statyczne

Nieaktywność zawodowa w 2005 r. dotyczyła przeciętnie około 46,9% populacji osób w wieku 15 lat i więcej i była zdecydowanie rzadziej obserwowana wśród mężczyzn niż wśród kobiet (39,8% wobec 53,3% odpowiednio). Nadreprezentacja kobiet dotyczyła każdej wyróżnionej w tabeli 1 grupy wiekowej. Wśród najmłodszych, nieaktywność zawodowa związana jest w zdecydowanej mierze z kontynuacją nauki. Martwić natomiast mogą szczególnie wysokie odsetki nieaktywnych wśród osób, które nie osiągnęły jeszcze ustawowego wieku emerytalnego, a których nieaktywności nie da się wyjaśnić kontynuacją nauki. Szczególną uwagę zwraca przedział wieku 45-54 dla kobiet, gdzie blisko co trzecia kobieta deklaruje brak chęci do poszukiwania pracy.

Tabela 1. Stan na rynku pracy w 2005 r. według wyróżnionych grup wiekowych

	Ogółem			Kobiety			Mężczyźni		
	E	N	U	E	N	U	E	N	U
15-17	5,9	93,2	0,9	4,0	95,4	0,6	7,7	91,1	1,1
18-24	31,5	51,2	17,3	27,9	55,9	16,3	35,0	46,6	18,4
25-34	69,2	16,1	14,7	61,7	24,0	14,3	76,7	8,3	15,0
35-44	74,8	13,6	11,6	69,6	17,6	12,9	80,3	9,4	10,3
45-54	62,1	27,6	10,3	57,6	32,6	9,8	67,0	22,2	10,8
55-64	26,6	70,4	3,0	20,3	77,9	1,8	34,1	61,4	4,5
65-74	10,1	89,3	0,6	7,7	91,9	0,4	13,3	85,8	0,9
75+	4,1	95,6	0,3	3,4	96,2	0,4	5,6	94,3	0,2
Ogółem	44,1	46,9	9,0	38,4	53,3	8,4	50,5	39,8	9,7

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

W tabeli 2 przedstawiono stan na rynku pracy osób w wieku okołoemerytalnym. Z tabeli tej wynika, że prawie $\frac{3}{4}$ kobiet w wieku 55–59 lat jest nieaktywna zawodowo, mimo, że

ustawowy wiek emerytalny nie został jeszcze osiągnięty. Po przekroczeniu tego progu, odsetki nieaktywnych są jeszcze większe, choć nie osiągają 100%, co oznacza, że nadal część osób łączy emeryturę z pracą (być może dorywczą) bądź pracy poszukuje.

Tabela 2. Stan na rynku pracy w 2005 r. kobiet i mężczyzn w wieku okołoemerytalnym

Wiek	Ogółem			Kobiety			Mężczyźni		
	E	N	U	E	N	U	E	N	U
50-54	55,0	36,0	9,0	48,3	44,0	7,7	–	–	–
55-59	31,9	63,9	4,2	23,8	73,6	2,6	41,7	52,0	6,3
60-64	19,0	79,8	1,3	15,3	84,1	0,7	23,4	74,6	2,0
65-70	11,3	88,0	0,7	8,7	90,9	0,4	14,6	84,2	1,2
Ogółem	32,5	63,1	4,5	26,4	70,3	3,3	39,5	54,7	5,8

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Wśród mężczyzn opisywane zjawisko występuje w podobny sposób, choć z nieco mniejszym natężeniem. Tabela 3 dostarcza informacji o stanie na rynku pracy według poziomu wykształcenia populacji osób w wieku okołoemerytalnym. Wynika z niej, że nieaktywność zawodowa była najczęściej obserwowana wśród osób legitymujących się najniższym poziomem wykształcenia (73,6%), zaś jej odsetek maleje monotonicznie wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (46,3% osób w wieku okołoemerytalnym z wykształceniem wyższym pozostawało w nieaktywności zawodowej w 2005 r.).

Tabela 3. Stan na rynku pracy w 2005 r. osób w wieku okołoemerytalnym według poziomu wykształcenia

Wykształcenie	Stan na rynku pracy		
	E	N	U
Wyższe	51,2	46,3	2,5
Średnie zawodowe i policealne	33,0	63,6	3,5
Średnie ogólnokształcące	29,0	67,5	3,5
Zasadnicze zawodowe	25,3	69,5	5,2
Gimnazjalne i poniżej	23,1	73,6	3,4
Ogółem	29,4	66,9	3,8

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Nieaktywność zawodowa osób w wieku okołoemerytalnym jest najczęściej spotykana w miastach do 100 tys. mieszkańców, najrzadziej zaś w największych miastach. Co ciekawe, odsetek nieaktywnych wśród mieszkańców wsi nie odbiega znacząco od mieszkańców największych miast.

Tabela 4. Stan na rynku pracy w 2005 r. osób w wieku okołoemerytalnym według klasy miejsca zamieszkania

Klasa miejsca zamieszkania	Stan na rynku pracy		
	E	N	U
Wieś	32,6	64,8	2,6
Miasto poniżej 100 tys.	22,8	72,5	4,7
Miasto 100 tys. i więcej	32,3	63,3	4,4
Ogółem	29,4	66,9	3,8

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

2.2. Ujęcie dynamiczne

W kontekście badania determinant dezaktywizacji zawodowej osób w wieku okołiemerytalnym, zdecydowanie ciekawsze wydaje się spojrzenie na problem w ujęciu dynamicznym, a więc w oparciu o przepływy między stanami na rynku pracy. Połączone fale z BAEL z lat 2004-2005 umożliwiają prześledzenia takich przepływów.

Ograniczając badaną populację do osób w wieku okołiemerytalnym, widać wyraźnie (tabela 5), że stany na rynku pracy cechują się dość dużą stabilnością, choć na tle populacji osób w wieku 15 lat i więcej obserwujemy dość istotne różnice. Po pierwsze, widać wyraźnie, że odsetek osób, które przechodzą do nieaktywności zawodowej (czy to z zatrudnienia, czy z bezrobocia) jest znacznie większy dla osób w wieku okołiemerytalnym. Po drugie, odsetek osób, którym po okresie bezrobocia w okresie bazowym udało się skutecznie zaktywizować na rynku pracy (czyli znaleźć zatrudnienie) jest dwukrotnie niższy niż w populacji osób w wieku 15 lat i więcej. Po trzecie, zwracają uwagę niższe odsetki odpływu do bezrobocia. Po czwarte wreszcie, co naturalne, dużo mniejsza jest skala aktywizacji zawodowej wśród osób w wieku okołiemerytalnym. O ile na przykład wśród populacji w wieku 15 lat i więcej 6,8% nieaktywnych podjęło między 2004 i 2005 r. próbę aktywizacji zawodowej, to spośród osób w wieku okołiemerytalnym taką próbę podjęło zaledwie 3,6%.

Tabela 5. Zmiany stanów na rynku pracy między 2004 a 2005 r. osób w wieku okołiemerytalnym

Stan na rynku pracy 2004	Stan na rynku pracy 2005			Ogółem
	E	N	U	
E	88,5	10,1	1,4	100,0
N	2,8	96,5	0,8	100,0
U	10,9	24,6	64,5	100,0
Ogółem	29,4	66,9	3,8	100,0

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Tabela 6. Zmiany stanów na rynku pracy między 2004 a 2005 r. osób w wieku 15 lat i więcej

Stan na rynku pracy 2004	Stan na rynku pracy 2005			Ogółem
	E	N	U	
E	92,2	5,0	2,8	100,0
N	4,3	93,2	2,5	100,0
U	22,0	10,7	67,3	100,0
Ogółem	44,1	46,9	9,0	100,0

Uwaga: Stany na rynku pracy oznaczone są następująco: E – pracujący, N – bierni zawodowo, U – bezrobotni.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

W tabeli 7 przedstawiono struktury osób będących w wieku okołiemerytalnym, które będąc w okresie bazowym aktywne zawodowo, przeszły do stanu nieaktywności w roku docelowym. Z tabeli tej wynika, że częściej były to kobiety niż mężczyźni (55,6% wobec 44,4% odpowiednio), osoby w wieku 55-59 lat (45,1%), osoby legitymujące się niższymi poziomami wykształcenia (29% osób to osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub poniżej) oraz mieszkańcy wsi (39,1%).

Tabela 7. Struktura aktywnych zawodowo w wieku okołoemerytalnym w roku 2004 r., którzy zdezaktywizowali się w 2005 roku, według wyróżnionych kategorii

<i>Kategoria</i>	Odsetek
<i>Płeć</i>	
Kobiety	55,6
Mężczyźni	44,4
Razem	100,0
<i>Wiek</i>	
50-54	26,6
55-59	45,1
60-64	18,9
65-70	9,4
Razem	100,0
<i>Wykształcenie</i>	
Wyższe	13,7
Średnie zawodowe i policealne	23,6
Średnie ogólnokształcące	8,4
Zasadnicze zawodowe	25,1
Gimnazjalne i poniżej	29,1
Razem	100,0
<i>Klasa miejsca zamieszkania</i>	
Wieś	39,1
Miasto poniżej 100 tys.	35,0
Miasto 100 tys. i więcej	25,9
Razem	100,0
<i>Główne źródło utrzymania</i>	
Praca najemna	0,3
Praca w swoim gospodarstwie rolnym	0,0
Praca na własny rachunek poza rolnictwem indywidualnym	0,0
Emerytura	49,6
Renta inwalidzka	14,6
Zasiłek dla bezrobotnych	1,4
Inne niezarobkowe źródło	21,9
Pozostawanie na utrzymaniu	12,3
Razem	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Analizując główne źródła utrzymania, można zauważyć, że dezaktywizacji zawodowej w dominującym stopniu towarzyszy otrzymywanie emerytury (jako główne źródło utrzymania wskazała ją połowa osób nieaktywnych w 2005 r., które były aktywnymi w 2004 r. i znajdowały się w wieku okołoemerytalnym). Wynika z tego także, że dla aż połowy badanych osób w wieku okołoemerytalnym, które zdezaktywizowały się, decyzja ta nie łączyła się z emeryturą jako głównym źródłem utrzymania. Drugim co do ważności źródłem dochodu dla osób dezaktywizujących się jest „inne niezarobkowe źródło” i na trzecim miejscu renta inwalidzka. Zaskakujące jest to, że osoby deklarujące się jako nieaktywne zawodowo, wśród głównych źródeł dochodu wymieniają także pracę najemną (0,3%) oraz zasiłek dla bezrobotnych (1,4%).

W tabeli 8 przedstawiono odsetki osób, które będąc aktywnymi (pracującymi bądź bezrobotnymi) oraz w wieku okołoemerytalnym w roku 2004, zdezaktywizowały się w roku następnym. Z tabeli tej wynika, że odsetek dezaktywizujących się był większy wśród mężczyzn, niż wśród kobiet, co nie jest zaskakujące, jeśli weźmiemy pod uwagę przeciętnie wyższą skalę nieaktywności w roku bazowym wśród kobiet. Największe odpływy do nieaktywności obserwujemy także wśród osób z najstarszych grup wiekowych.

Tabela 8. Dezaktywizacja osób w wieku okołomerytalnym pomiędzy 2004 i 2005 r., według wyróżnionych kategorii

<i>Kategoria</i>	Dezaktywizacja	Brak dezaktywizacji	Razem
<i>Płeć</i>			
Kobiety	10,9	89,1	100,0
Mężczyźni	13,6	86,4	100,0
<i>Wiek</i>			
50-54	8,2	91,8	100,0
55-59	13,6	86,4	100,0
60-64	15,4	84,6	100,0
65-70	15,9	84,1	100,0
<i>Wykształcenie</i>			
Wyższe	8,7	91,3	100,0
Średnie zawodowe i policealne	11,9	88,1	100,0
Średnie ogólnokształcące	13,2	86,8	100,0
Zasadnicze zawodowe	13,4	86,6	100,0
Gimnazjalne i poniżej	12,7	87,3	100,0
<i>Klasa miejsca zamieszkania</i>			
Wieś	11,0	89,0	100,0
Miasto poniżej 100 tys.	15,4	84,7	100,0
Miasto 100 tys. i więcej	10,2	89,8	100,0
<i>Główne źródło utrzymania 2004</i>			
Praca najemna	11,1	88,9	100,0
Praca w swoim gospodarstwie rolnym	8,8	91,2	100,0
Praca na własny rachunek poza rolnictwem indywidualnym	4,9	95,1	100,0
Emerytura	15,8	84,2	100,0
Renta inwalidzka	12,1	87,9	100,0
Zasiłek dla bezrobotnych	16,3	83,7	100,0
Inne niezarobkowe źródło	20,1	79,9	100,0
Pozostawanie na utrzymaniu	17,3	82,7	100,0
<i>Główne źródło utrzymania 2005</i>			
Praca najemna	0,0	100,0	100,0
Praca w swoim gospodarstwie rolnym	0,0	100,0	100,0
Praca na własny rachunek poza rolnictwem indywidualnym	32,6	67,4	100,0
Emerytura	19,4	80,7	100,0
Renta inwalidzka	25,0	75,0	100,0
Zasiłek dla bezrobotnych	34,7	65,3	100,0
Inne niezarobkowe źródło	22,7	77,3	100,0
Pozostawanie na utrzymaniu	0,1	99,9	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Dezaktywizacja zawodowa jest znacznie rzadsza wśród osób z wykształceniem wyższym oraz średnim zawodowym i policealnym. Dla pozostałych poziomów wykształcenia proces dezaktywizacji przebiega z dość podobną intensywnością. Jeśli chodzi o klasę miejsca zamieszkania, to największy odsetek dezaktywizujących się obserwujemy wśród mieszkańców średnich miast. Dla mieszkańców największych miast oraz wsi odsetek przechodzących do nieaktywności zawodowej znajduje się na zbliżonym poziomie. Skala dezaktywizacji zawodowej miała największy rozmiar wśród osób, które w 2004 r. deklarowały inne niezarobkowe źródło, jako główne źródło utrzymania – w grupie tej zdezaktywizowała się co piąta osoba. Najmniejszy odsetek dezaktywizujących się zaobserwowano wśród osób prowadzących działalność na własny rachunek poza rolnictwem indywidualnym. Analizując główne źródła utrzymania deklarowane w roku 2005,

dostrzegamy, że dezaktywizowało się jedynie 32,6% spośród tych, którzy posiadali w 2005 r. emeryturę i deklarowali ją jako główne źródło utrzymania. Jeżeli jednak uwzględnimy tylko te osoby, które w roku bazowym nie posiadały emerytury, to odsetek dezaktywizujących się wśród osób, które emeryturę uzyskały w 2005 r. wzrasta do 71,3%.

3. Analiza ekonometryczna

3.1. Konstrukcja zmiennych

Z analizy opisowej wynikają ciekawe wnioski, co do możliwych determinant dezaktywizacji zawodowej. Aby jednak ocenić na ile poszczególne czynniki są istotne w determinowaniu dezaktywizacji, konieczne jest przeprowadzenie analizy ekonometrycznej. W tym celu zbudowano cztery modele, w których szacowano prawdopodobieństwo zajścia pewnego przepływu między aktywnością zawodową a nieaktywnością. Wariant najbardziej ogólny dotyczy prawdopodobieństwa przejścia z aktywności zawodowej (zatrudnienia bądź bezrobocia) do nieaktywności. Model drugi dotyczy prawdopodobieństwa przejścia z aktywności zawodowej do nieaktywności dla osób pracujących w rolnictwie indywidualnym. Model trzeci szacuje prawdopodobieństwo dezaktywizacji pracujących poza rolnictwem indywidualnym oraz wreszcie model czwarty szacuje prawdopodobieństwo dezaktywizacji osób bezrobotnych w roku bazowym.

Zmienne zależne wykorzystywane w tych czterech modelach zostały skonstruowane w następujący sposób:

Tabela 9. Konstrukcja zmiennych objaśnianych

$flow_{EU_N} =$	1	przeptyw z aktywności zawodowej do nieaktywności zawodowej
	0	pozostanie w stanie aktywności zawodowej
$flow_{E_ROL_N} =$	1	przeptyw ze stanu „pracujący w rolnictwie indywidualnym” do nieaktywności zawodowej
	0	pozostanie w stanie aktywności zawodowej
$flow_{E_NROL_N} =$	1	przeptyw ze stanu „pracujący poza rolnictwem indywidualnym” do nieaktywności zawodowej
	0	pozostanie w stanie aktywności zawodowej
$flow_{U_N} =$	1	przeptyw ze stanu „bezrobotny” do nieaktywności zawodowej
	0	pozostanie w stanie aktywności zawodowej

W modelu (w różnych specyfikacjach) uwzględniono następujące zmienne objaśniające:

Tabela 10. Konstrukcja zmiennych objaśniających

Wiek		Zmienna ciągła [lata]
Klasa miejsca zamieszkania	1	Wieś
	2	Miasto < 100 tys.
	3	Miasto > 100 tys.
Wykształcenie	1	Wyższe
	2	Średnie zawodowe i policealne
	3	Średnie ogólnokształcące
	4	Zasadnicze zawodowe
	5	Gimnazjalne i poniżej
Stan cywilny	1	Kawaler, panna
	2	Żonaty, zamężna
	3	Wdowiec, wdowa
	4	Rozwiedziony(a)
Niepełnosprawność	1	Jeśli osoba w okresie bazowym nie posiadała orzeczenia o niepełnosprawności, zaś w okresie przyszłym takie orzeczenia posiadała (bez względu na stopień)
	0	Pozostałe przypadki
Emerytura	1	Jeśli osoba w okresie przyszłym w pytaniu o źródła dochodu wykazała „Emerytura”
	0	Pozostałe przypadki
Renta	1	Jeśli osoba w okresie przyszłym w pytaniu o źródła dochodu wykazała „Renta inwalidzka”
	0	Pozostałe przypadki
Sekcja PKD		Zmienne binarne dla sekcji PKD według BAEL
Charakter zatrudnienia	1	Pracujący najemnie w sektorze prywatnym
	2	Pracujący najemnie w sektorze publicznym
	3	Pracujący na rachunek własny lub pomagający członek rodziny

3.2. Wyniki regresji

3.2.1. Model ogólny

Badanie ekonometryczne determinant dezaktywizacji zawodowej rozpoczynamy od zbadania populacji osób, która w okresie bazowym (2004 r.) deklarowała się jako aktywna zawodowo (pracująca lub bezrobotna), zaś w roku kolejnym (2005) była nieaktywna zawodowo. W dalszej części dokonujemy rozróżnienia na pracujących w rolnictwie, pracujących poza rolnictwem oraz bezrobotnych i badamy prawdopodobieństwa przejścia do nieaktywności zawodowej każdej z tych grup oddzielnie.

Model najbardziej ogólny został wyestymowany w 4 specyfikacjach. Pierwsze dwie specyfikacje obejmują grupę osób, niezależnie od tego, czy w okresie bazowym wykazywały emeryturę jako źródło dochodu, czy też nie. Pozostałe dwie specyfikacje zawężają badaną próbę do populacji osób, które w okresie bazowym nie wykazały emerytury, jako źródła dochodów. Powyższe uwagi, co do specyfikacji szacowanych równań dotyczą również wszystkich kolejnych modeli.

W wyniku estymacji najbardziej ogólnej wersji modelu uzyskano następujące rezultaty. Po pierwsze, ze wszystkich specyfikacji wynika, że w sposób istotny statystycznie większe jest prawdopodobieństwo dezaktywizacji osób legitymujących się wykształceniem poniżej wyższego (która to grupa stanowi grupę odniesienia). Na ogół stan cywilny badanych nie miał istotnego wpływu na decyzję o dezaktywizacji, choć w dwóch specyfikacjach okazało się, że prawdopodobieństwo przejścia do nieaktywności jest nieco mniejsze dla populacji rozwiedzionych, niż pozostających w stanie wolnym. Miejsce zamieszkania wydaje się mieć istotne znaczenie, gdyż istotnie większe jest prawdopodobieństwo dezaktywizacji dla mieszkańców średniej wielkości miast w stosunku do mieszkańców wsi. Kobiety mieszkające w największych miastach również dezaktywizują się częściej niż kobiety mieszkające na wsi. Podobny wniosek nie jest jednak prawdziwy dla mężczyzn. Czynnikiem niezwykle silnie warunkującym nieaktywność zawodową jest niepełnosprawność. Uzyskanie stopnia niepełnosprawności podnosi prawdopodobieństwo dezaktywizacji o kilkadziesiąt punktów procentowych we wszystkich specyfikacjach, szczególnie zaś silnie wśród mężczyzn. Zdobywanie uprawnień do renty inwalidzkiej również istotnie podnosi prawdopodobieństwo dezaktywizacji zawodowej, we wszystkich badanych specyfikacjach. Najsilniejszym czynnikiem warunkującym dezaktywizację jest oczywiście nabycie uprawnień emerytalnych. Gdy populacja badanych nie była ograniczona (pierwsze dwie specyfikacje), fakt posiadania emerytury jako głównego źródła dochodu podnosi prawdopodobieństwo nieaktywności o 24,8 pp. dla mężczyzn i 37,9 pp. dla kobiet. Ograniczenie populacji badanych do grupy osób, które deklarując emeryturę jako główne źródło dochodu w roku 2005, nie deklarowały tego źródła dochodu w roku bazowym sprawia, że fakt uzyskania uprawnień emerytalnych jeszcze silniej warunkuje nieaktywność zawodową.

Tabela 11. Wyniki regresji modelu probitowego dla prawdopodobieństwa dezaktywizacji zawodowej

	[1]	[2]	[3]	[4]
	M1	K1	M2	K2
wiek	0,1476 [0,004]***	0,041 [0,179]	0,1594 [0,018]**	-0,0068 [0,857]
wiek ²	-0,0013 [0,002]***	-0,0004 [0,119]	-0,0013 [0,016]**	0,0000 [0,891]
Średnie zawodowe i policealne	0,053 [0,039]**	0,0171 [0,266]	0,036 [0,192]	0,0374 [0,036]**
Średnie ogólnokształcące	-0,0123	0,0457	-0,0285	0,0598

	[0,761]	[0,028]**	[0,570]	[0,014]**
Zasadnicze zawodowe	0,0578 [0,015]**	0,0472 [0,010]**	0,0623 [0,017]**	0,0582 [0,004]**
Gimnazjalne i poniżej	0,04 [0,098]*	0,0447 [0,012]**	0,0412 [0,127]	0,0674 [0,001]**
Żonaty, zamężna	-0,059 [0,102]	-0,0325 [0,124]	-0,0515 [0,153]	-0,0376 [0,107]
Wdowiec, wdowa	0,0011 [0,980]	-0,0139 [0,515]	0,0058 [0,905]	-0,0245 [0,261]
Rozwiedziony(a)	-0,0674 [0,086]*	-0,0306 [0,150]	-0,0431 [0,318]	-0,0459 [0,024]**
Miasto < 100 tys.	0,0404 [0,029]**	0,0775 [0,000]**	0,0189 [0,330]	0,0572 [0,000]**
Miasto > 100 tys.	0,0033 [0,864]	0,036 [0,007]**	-0,0039 [0,851]	0,0255 [0,065]*
Niepełnosprawność	0,6125 [0,000]**	0,3851 [0,000]**	0,6321 [0,000]**	0,3731 [0,000]**
Renta inwalidzka	0,0587 [0,011]**	0,1163 [0,000]**	0,0459 [0,035]**	0,0764 [0,000]**
Emerytura	0,2475 [0,000]**	0,3787 [0,000]**	0,5389 [0,000]**	0,6981 [0,000]**
Liczba obserwacji	2285	3573	1843	3158
Pseudo R ²	0,13	0,192	0,203	0,299
chi ²	235,982	471,739	289,633	629,652
Prob > chi ²	0,000	0,000	0,000	0,000
Log likelihood	-791,05	-993,781	-569,97	-738,333

Uwagi: 1) W nawiasach pod wartościami parametrów podano wartości *p-value*;

2) ***/**/* - istotność na poziomie 1%/5%/10%.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Ze specyfikacji, w których zmienne wiek i kwadrat wieku są istotne statystycznie – czyli obu specyfikacji dla mężczyzn – wynika, że wiekiem progowym, do którego prawdopodobieństwo dezaktywizacji rośnie jest wiek 58,4 oraz 59,5 lat, odpowiednio. Oznacza to, że szczyt dezaktywizacji zawodowej przypada u mężczyzn wyraźnie wcześniej, niż wynikałoby to z ustawowego wieku emerytalnego.

3.2.2. Dezaktywizacja zawodowa pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych

W drugim modelu szacowano prawdopodobieństwo dezaktywizacji osób, które deklarowały pracę w gospodarstwie rolnym w roku bazowym. Pracujących w rolnictwie indywidualnym zidentyfikowano na podstawie informacji o sekcji PKD głównego miejsca pracy oraz dodatkowo uwzględniono tylko te osoby, które zadeklarowały, że pracują na rachunek własny bądź są pomagającymi członkami rodziny. Wykluczono zatem pracujących w rolnictwie w charakterze pracowników najemnych. Wyniki oszacowań modelu przedstawia tabela 12.

Okazuje się, że w tym modelu, wykształcenie nie ma istotnego wpływu na decyzję o dezaktywizacji zawodowej, także parametry przy wieku i jego kwadracie okazują się nieistotne statystycznie. W obu specyfikacjach dla mężczyzn, żonaci charakteryzują się mniejszym prawdopodobieństwem odpływu do nieaktywności, niż mężczyźni w stanie wolnym. W jednej specyfikacji uzyskano istotność statystyczną dla miasta poniżej 100 tys. mieszkańców, co oznacza, że osoby pracujące w rolnictwie mieszkające w takich miastach

charakteryzują się mniejszym prawdopodobieństwem dezaktywizacji, niż mieszkańcy wsi. Dla kobiet okazało się także, że prawdopodobieństwo dezaktywizacji jest znacznie większe dla mieszkanek największych miast w porównaniu do zamieszkujących wieś. Niepełnosprawność jest czynnikiem, który niezwykle silnie wpływa na wzrost prawdopodobieństwa dezaktywizacji, przy tym znacznie silniej wśród mężczyzn niż kobiet. Renta inwalidzka tylko dla kobiet jest istotnym czynnikiem wpływającym na niewielki wzrost prawdopodobieństwa dezaktywizacji zawodowej. Osoby, które deklarowały emeryturę jako główne źródło dochodu, charakteryzują się znacznie większym prawdopodobieństwem dezaktywizacji zawodowej. Co ciekawe zależność ta jest silniejsza dla mężczyzn, gdy nie wykluczamy z próby osób, które posiadały emeryturę już w roku bazowym. Po zawężeniu próby do osób, które w roku bazowym nie deklarowały emerytury jako głównego źródła dochodu, okazuje się, że fakt jej uzyskania w roku docelowym znacznie silniej podnosi prawdopodobieństwo dezaktywizacji i co ciekawe, tym razem nieznacznie silniej wśród kobiet niż mężczyzn.

Tabela 12. Wyniki regresji modelu probitowego dla prawdopodobieństwa dezaktywizacji zawodowej osób pracujących w rolnictwie indywidualnym

	[1]	[2]	[3]	[4]
	M1	K1	M2	K2
wiek	-0,0727 [0,309]	-0,0069 [0,874]	-0,1263 [0,176]	-0,0001 [0,999]
wiek ²	0,0005 [0,359]	0,0000 [0,904]	0,001 [0,195]	0,0000 [0,992]
Średnie zawodowe i policealne	0,9551 [0,730]	0,986 [0,997]	0,9557 [0,810]	0,9292 [0,998]
Średnie ogólnokształcące	0,9297 [0,702]	0,9756 [0,997]	0,9215 [0,808]	0,9574 [0,998]
Zasadnicze zawodowe	0,9883 [0,713]	0,9907 [0,997]	0,9646 [0,802]	0,8903 [0,998]
Gimnazjalne i poniżej	0,7194 [0,717]	0,7885 [0,997]	0,6537 [0,812]	0,5819 [0,998]
Żonaty, zameżna	-0,1044 [0,016]**	0,1665 [0,997]	-0,1048 [0,021]**	0,1594 [0,997]
Wdowiec, wdowa	-0,076 [0,039]**	0,985 [0,997]	-0,065 [0,150]	0,9832 [0,997]
Miasto < 100 tys.	-0,0733 [0,071]*	-0,0335 [0,282]	-0,0698 [0,159]	-0,0381 [0,256]
Miasto > 100 tys.		0,1751 [0,063]*		
Niepełnosprawność	0,522 [0,000]***	0,1485 [0,008]***	0,5498 [0,000]***	0,1874 [0,008]***
Renta inwalidzka	0,0109 [0,715]	0,0504 [0,021]**	0,011 [0,713]	0,0373 [0,093]*
Emerytura	0,1329 [0,000]***	0,0678 [0,005]***	0,3393 [0,000]***	0,3693 [0,000]***
Liczba obserwacji	737	841	503	653
Pseudo R ²	0,123	0,074	0,183	0,129
chi ²	64,083	33,14	65,03	46,109
Prob > chi ²	0,000	0,002	0,000	0,000
Log likelihood	-229,407	-207,271	-145,246	-155,938

Uwagi: 1) W nawiasach pod wartościami parametrów podano wartości *p-value*;

2) ***/**/* - istotność na poziomie 1%/5%/10%.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

3.2.3. Dezaktywizacja zawodowa pracujących poza rolnictwem

Analizując prawdopodobieństwo dezaktywizacji dla pracujących poza rolnictwem, do modelu włączono dodatkowo zmienne o charakterze zatrudnienia oraz o sekcji PKD miejsca pracy (patrz Tab. 10). Wyniki regresji przedstawia tabela 13. Uzyskane oszacowania wskazują na to, że wykształcenie wydaje się nie mieć istotnego wpływu na decyzję o dezaktywizacji. Tylko w dwóch specyfikacji – obu dla kobiet – okazało się, że osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym dezaktywizują się z większym prawdopodobieństwem niż osoby z wykształceniem wyższym. Okazuje się także, że kobiety, których stan cywilny to zamężna, wdowa bądź rozwiedziona, dezaktywizują się z mniejszym prawdopodobieństwem niż kobiety stanu wolnego. Dla mężczyzn stan cywilny nie jest czynnikiem istotnie różnicującym prawdopodobieństwo dezaktywizacji zawodowej. Jeśli chodzi o klasę miejsca zamieszkania, to z oszacowań wynika, że mężczyźni mieszkający w największych miastach dezaktywizują się z mniejszym prawdopodobieństwem niż mieszkający na wsi, zaś kobiety mieszkające w miastach do 100 tys. dezaktywizują się z istotnie większym prawdopodobieństwem niż kobiety mieszkające na wsi.

Tabela 13. Wyniki regresji modelu probitowego dla prawdopodobieństwa dezaktywizacji zawodowej osób pracujących poza rolnictwem

	[1]	[2]	[3]	[4]
	M1	K1	M2	K2
wiek	0,1087 [0,058]*	-0,0055 [0,859]	0,0731 [0,324]	-0,1014 [0,018]**
wiek ²	-0,0009 [0,050]**	0,0000 [0,939]	-0,0006 [0,322]	0,0009 [0,023]**
Średnie zawodowe i policealne	-0,0036 [0,865]	-0,0001 [0,992]	-0,029 [0,127]	0,0047 [0,732]
Średnie ogólnokształcące	-0,0155 [0,648]	0,0258 [0,155]	-0,0304 [0,317]	0,0293 [0,151]
Zasadnicze zawodowe	0,0113 [0,604]	0,0526 [0,006]***	-0,0099 [0,614]	0,0547 [0,007]***
Gimnazjalne i poniżej	0,029 [0,270]	0,0212 [0,251]	0,0235 [0,365]	0,0338 [0,106]
Żonaty, zamężna	0,0029 [0,951]	-0,0328 [0,073]*	0,0024 [0,955]	-0,0542 [0,007]***
Wdowiec, wdowa	0,1331 [0,166]	-0,0281 [0,083]*	0,0563 [0,464]	-0,0394 [0,003]***
Rozwiedziony(a)	-0,0501 [0,265]	-0,035 [0,019]**	-0,02 [0,722]	-0,0455 [0,000]***
Miasto < 100 tys.	-0,0026 [0,886]	0,0286 [0,032]**	0,0000 [0,998]	0,0328 [0,020]**
Miasto > 100 tys.	-0,0528 [0,007]***	0,0028 [0,827]	-0,034 [0,070]*	0,0168 [0,213]
Niepelnosprawność	0,6147 [0,000]***	0,5185 [0,000]***	0,5832 [0,000]***	0,4675 [0,000]***
Renta inwalidzka	0,1667 [0,000]***	0,1124 [0,003]***	0,1589 [0,000]***	0,1063 [0,003]***

Emerytura	0,3828 [0,000]***	0,5584 [0,000]***	0,7108 [0,000]***	0,8261 [0,000]***
Pracujący najemnie w sektorze publicznym	0,0304 [0,161]	0,0399 [0,005]***	0,0285 [0,159]	0,0259 [0,079]*
Pracujący na rachunek własny lub pomagający członek rodziny	-0,0295 [0,122]	-0,0098 [0,515]	-0,045 [0,008]***	0,0124 [0,510]
Sekcje PKD				
Pozostałe rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	-0,028 [0,635]	-0,0121 [0,817]	-0,0568 [0,068]*	-0,0404 [0,176]
Rybołówstwo i rybactwo	0,0407 [0,757]		-0,0381 [0,586]	
Górnictwo i kopalnictwo	-0,0419 [0,477]	0,0627 [0,487]	-0,0526 [0,090]*	-0,0208 [0,657]
Przetwórstwo przemysłowe	-0,0031 [0,961]	-0,0101 [0,797]	-0,0672 [0,274]	-0,0466 [0,062]*
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	-0,0135 [0,836]	-0,0294 [0,465]	-0,0537 [0,207]	-0,0411 [0,040]**
Budownictwo	-0,0141 [0,817]	0,0054 [0,922]	-0,0558 [0,251]	-0,0336 [0,242]
Handel hurtowy i detaliczny	-0,0334 [0,544]	-0,0359 [0,265]	-0,0609 [0,229]	-0,0549 [0,011]**
Hotele i restauracje	0,0077 [0,925]	-0,0482 [0,052]*	-0,0384 [0,530]	-0,044 [0,015]**
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	-0,0711 [0,070]*	0,012 [0,818]	-0,0708 [0,037]**	-0,0302 [0,311]
Pośrednictwo finansowe		-0,0252 [0,501]		-0,0431 [0,025]**
Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	-0,0752 [0,059]*	-0,0166 [0,662]	-0,0838 [0,015]**	-0,0467 [0,025]**
Administracja publiczna i obrona narodowa [...]	-0,049 [0,313]	-0,0239 [0,519]	-0,0611 [0,086]*	-0,0482 [0,043]**
Edukacja	-0,0421 [0,418]	-0,0423 [0,206]	-0,0659 [0,045]**	-0,068 [0,007]***
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	-0,0623 [0,109]	-0,0281 [0,420]	-0,0583 [0,015]**	-0,0446 [0,076]*
Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	-0,0618 [0,132]	-0,0287 [0,397]	-0,0647 [0,048]**	-0,0419 [0,045]**
Liczba obserwacji	1235	2256	1069	2073
Pseudo R ²	0,283	0,352	0,404	0,487
chi ²	257,598	511,917	308,015	642,59
Prob > chi ²	0,000	0,000	0,000	0,000
Log likelihood	-325,945	-471,699	-227,59	-338,652

Uwagi: 1) W nawiasach pod wartościami parametrów podano wartości *p-value*;

2) ***/**/* - istotność na poziomie 1%/5%/10%.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

Niepełnosprawność we wszystkich specyfikacjach okazuje się być czynnikiem bardzo silnie wpływającym na zwiększenie prawdopodobieństwa dezaktywizacji. Podobnie, choć siła oddziaływania jest kilkakrotnie słabsza, oddziałuje uzyskanie renty inwalidzkiej. Fakt posiadania emerytury jest również bardzo silnym stymulantem dezaktywizacji. Osoby, które wykazały emeryturę jako główne źródło dochodu w roku 2005 charakteryzowały się istotnie

większym prawdopodobieństwem nieaktywności. Zależność ta była znacznie silniejsza dla kobiet niż mężczyzn. Gdy ograniczymy populację do osób, które nie posiadały emerytury w roku bazowym, to fakt jej posiadania w roku następnym jeszcze silniej zwiększał prawdopodobieństwo dezaktywizacji. Ponownie zależność dla kobiet okazała się silniejsza niż dla mężczyzn.

Charakter zatrudnienia okazał się istotny w niektórych specyfikacjach. Kobiety pracujące najemnie w sektorze publicznym dezaktywizowały się z nieznacznie większym prawdopodobieństwem niż kobiety pracujące najemnie w sektorze prywatnym. Jeśli zaś chodzi o mężczyzn, to pracujący na rachunek własny lub pomagający członkowie rodziny charakteryzowali się istotnie mniejszym prawdopodobieństwem dezaktywizacji niż pracujący najemnie w sektorze prywatnym. Jeśli chodzi o sekcję PKD miejsca pracy, to zaobserwowano, że wszystkie istotne parametry wystąpiły ze znakiem ujemnym. Kategorią bazową było rolnictwo indywidualne. Zatem dla pracujących w sekcjach innych niż kategoria bazowa, prawdopodobieństwo dezaktywizacji było niższe (tam gdzie uzyskano istotność statystyczną).

3.2.4. Dezaktywizacja zawodowa bezrobotnych

Wyniki oszacowań dla prawdopodobieństwa dezaktywizacji osób bezrobotnych przedstawia tabela 14. Niestety wiele parametrów jest nieistotnych statystycznie.

Jeśli chodzi o wiek, to tylko dwie pierwsze specyfikacje wskazują na istotność tego czynnika w dezaktywizacji bezrobotnych. Wynika z nich, że szczyt dezaktywizacji przypada u mężczyzn między 61 a 62 rokiem życia, zaś u kobiet nieco po przekroczeniu 59 roku życia. Gdy porównamy te wyniki z oszacowaniami z modelu najbardziej ogólnego, to widać, że bezrobotni przeciętnie pozostają dłużej w aktywności na tle całej populacji aktywnych zawodowo. Prawdopodobnie wiąże się to z faktem, że pracujący łatwiej nabywają prawa do wcześniejszej emerytury. Wykształcenie na ogół wydaje się nie mieć istotnego wpływu na decyzję o dezaktywizacji wśród bezrobotnych. W jednej specyfikacji dla mężczyzn okazuje się, że legitymujący się wykształceniem średnim zawodowym i policealnym dezaktywizują się ze znacznie większym prawdopodobieństwem niż legitymujący się wykształceniem wyższym. Stan cywilny nie ma istotnego wpływu na decyzję o dezaktywizacji. Podobnie miejsce zamieszkania nie jest istotnym czynnikiem w determinowaniu dezaktywizacji bezrobotnych. Czynnikiem silnie zwiększającym prawdopodobieństwo dezaktywizacji jest natomiast uzyskanie stopnia niepełnosprawności oraz emerytury. Co ciekawe, w przypadku bezrobotnych silniej na dezaktywizację oddziałuje niepełnosprawność. Być może uzyskiwanie stopnia niepełnosprawności, niekoniecznie odzwierciedlające faktyczny stan zdrowia, jest drogą na wycofanie się z rynku pracy i zapewnienie sobie odpowiednich świadczeń.

Tabela 14. Wyniki regresji modelu probitowego dla prawdopodobieństwa dezaktywizacji zawodowej osób bezrobotnych

	[1]	[2]	[3]	[4]
	M1	K1	M2	K2
wiek	0,9196 [0,002]***	0,2535 [0,080]*	0,3527 [0,498]	0,3554 [0,145]
wiek ²	-0,0075 [0,003]***	-0,0021 [0,099]*	-0,0026 [0,552]	-0,0031 [0,170]
Średnie zawodowe i policealne	0,2663 [0,043]**	0,0424 [0,617]	0,0912 [0,534]	0,0429 [0,680]
Średnie ogólnokształcące	0,0505 [0,866]	0,0344 [0,732]		-0,0079 [0,943]

Zasadnicze zawodowe	0,1809 [0,141]	-0,0372 [0,661]	0,0624 [0,653]	-0,0642 [0,508]
Gimnazjalne i poniżej	0,1595 [0,207]	-0,0349 [0,667]	0,0401 [0,779]	-0,0624 [0,519]
Żonaty, zameężna	0,105 [0,422]	-0,0143 [0,894]	0,0601 [0,638]	0,0629 [0,576]
Wdowiec, wdowa	0,3104 [0,155]	-0,0132 [0,906]	0,2586 [0,251]	0,0862 [0,560]
Rozwiedziony(a)	0,0451 [0,802]	-0,052 [0,648]	0,0076 [0,964]	0,0139 [0,920]
Miasto < 100 tys.	-0,0112 [0,874]	0,0583 [0,290]	-0,0382 [0,588]	0,0328 [0,531]
Miasto > 100 tys.	0,0645 [0,414]	-0,029 [0,617]	0,0643 [0,417]	-0,0071 [0,900]
Niepelnosprawność	0,6359 [0,002]***	0,5901 [0,030]**	0,6249 [0,003]***	0,6371 [0,017]**
Renta inwalidzka	0,0627 [0,536]	0,1828 [0,128]	0,0564 [0,554]	0,1327 [0,219]
Emerytura	0,3348 [0,003]***	0,3976 [0,000]***		0,5662 [0,000]***
Liczba obserwacji	274	462	228	414
Pseudo R ²	0,161	0,172	0,138	0,153
chi ²	52,802	84,473	35,111	60,523
Prob > chi ²	0,000	0,000	0,000	0,000
Log likelihood	-137,262	-202,905	-109,546	-167,122

Uwagi: 1) W nawiasach pod wartościami parametrów podano wartości *p-value*;

2) ***/**/* - istotność na poziomie 1%/5%/10%.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BAEL, 2004-2005

4. Podsumowanie

Po przeprowadzeniu wstępnego studium determinant dezaktywizacji zawodowej mężczyzn i kobiet w wieku okołomerytalnym można pokusić się o pewne wnioski. Po pierwsze, okazuje się, że dezaktywizacja zawodowa nie zawsze bezpośrednio łączy się z faktem posiadania emerytury czy renty inwalidzkiej, choć jak pokazują wyniki modeli probitowych, fakt ich posiadania silnie podnosi prawdopodobieństwo dezaktywizacji. Na ogół prawdopodobieństwo dezaktywizacji związane jest w poziomem wykształcenia – im niższy poziom wykształcenia tym większe. Taką prawidłowość uzyskano w najbardziej ogólnym modelu ekonometrycznym. Nie zawsze niestety udawało się tę prawidłowość wychwycić dla dezaktywizacji pracujących w rolnictwie, poza nim oraz bezrobotnych badanych oddzielnie. Czynnikiem silnie warunkującym przechodzenie do nieaktywności jest niepełnosprawność. Uzyskanie stopnia niepełnosprawności, gdy takiego nie było w roku bazowym, podnosi prawdopodobieństwo dezaktywizacji o kilkadziesiąt punktów procentowych, najsilniej w grupie osób bezrobotnych. Wydaje się, że wstępne wyniki przeprowadzonego studium determinant dezaktywizacji zachęcają do kontynuowania badań w tym obszarze i szukania wyjaśnień dla zaobserwowanych różnic między różnymi grupami na rynku pracy.